

ІСТОРИЧНІ ВИТОКИ ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ ОСОБИСТОСТІ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ

© Романовський Я.Я., 2008

Розглядається патріотизм як результат рефлексії особистості до своєї нації, особливостей її ментальності, усвідомлення своєї культури, які визначають національний ідеал.

The article the considers national consciousness as a result of reflection of personality to the nation, as a result of awareness of national root, history, culture, its originality, features of mentality of the family, nation, their virtues and costs which determine a national ideal.

Питання світобачення, ідеології, патріотизму в процесі підготовки майбутніх офіцерів сьогодні набули великого значення. Зростає потреба в духовному збагаченні офіцерського корпусу, членів їх родин.

Патріотизм воїнів, їх почуття любові до Вітчизни, які втілюються у служінні її інтересам, має основоположне значення для розвитку Збройних сил України [1].

Рівень патріотичної вихованості військовослужбовців і сучасні вимоги, які постають перед ними як громадянами-патріотами суверенної держави, висувають необхідність звернути увагу на теорію і практику виховання, а саме: один із напрямів – національне виховання.

Аналіз робіт військових науковців, а саме: Е. Афоніна, С. Гречко, В. Маслова, Г. Темко, І. Томчука, Ю. Красильника, Л. Карпової-Чемерис, Г. Яблонської свідчить про неперервні пошуки шляхів удосконалення процесу виховання військовослужбовців [2 – 8].

В епоху Київської Русі виховний ідеал українського суспільства, який сформувався в дохристиянський період, – сильний, умілий робітник, добрий орач, спритний мисливець, мужній захисник своєї землі – був доповнений з часу прийняття християнства новими рисами: вірою в Бога, правдивістю, пошаною до старших і батьків, потягом до знань, до освіти [9]. У кінці IX – на початку X ст. виховання простих людей, князів, бояр мало переважно родинний характер. У сім'ї молодь отримувала необхідні військові знання та уміння: верхової їзди, стрільби з лука, додання перешкод. Після певної підготовки юнаків брали у військові походи. У другій половині X ст. виховання дітей знаті та простих людей почало істотно відрізнятися. Підготовкою дітей князів та бояр до військової справи почали займатися воєводи з метою формування офіційно визнаних лицарів.

Історія козацького війська – справжня скарбниця військових традицій. Сформувався ідеал козака-патріота, який об'єднав в собі тверду віру в Бога, відданість Церкві, жертвовну любов до Батьківщини. Українська козацька педагогіка знайшла свій вираз у навчально-виховній діяльності козацьких, січових, братських шкіл, Острозького культурно-освітнього осередку, Києво-Могилянської академії. Визнано, що українська козацька педагогіка була глибоко самобутнім явищем. Її оригінальність і ефективність проявлялися на усіх рівнях: родинному, родинно-шкільному навчанні в колегіумах, академіях, власне на військовому рівні. Характерним є те, що родинні виховні традиції у війську продовжували бували, досвідчені козаки щодо хлопців-джур. Такі запорожці перед своєю совістю, громадою зобов'язувалися бути названими батьками своїх вихованців, які разом зі своїми наставниками мешкали в куренях і одночасно навчалися у січовій школі, досягаючи значних успіхів у фізичному загартуванні, військово-спортивних видах занять, оволодінні народною медициною, кулінарією тощо. У козаків існувала система єдиноборств: гопак (тренування під музику), гойдок (для розвідників), спас (для самозахисту). У Європі славилася

високе мистецтво козаків вести наступальні і оборонні бої, рити окопи, створювати стаціонарні і рухомі табори з возів.

Козацька епоха заклала надійну основу українського патріотизму, яка отримала своє філософсько-педагогічне обґрунтування у спадщині Г. Сковороди.

Помітне поживлення у розвитку українського патріотизму відбулося у першій половині XIX ст., в кінці XIX ст. та на початку XX ст. і розвивалося в контексті загальної боротьби нашого народу за своє національне відродження. Про це свідчить поява поеми І. Котляревського "Енеїда" – твір, що утверджує дух козацького бойового товариства, мужність і патріотизм.

Великий внесок у її подальший розвиток зробили М. Драгоманов, І. Франко, Л. Українка, О. Духнович, К. Ушинський, М. Коцюбинський, Б. Грінченко, Д. Яворницький, П. Куліш, Д. Лепкий, М. Максимович, М. Сумцов, М. Грушевський.

В умовах антинаціональної політики царату українські патріоти М. Лисенко, П. Мирний, І. Крип'якевич, В. Гнатюк, М. Кропивницький, І. Нечуй-Левицький своєю творчістю підносили українську культуру і науку до європейського рівня.

Гімном України стала пісня "Ще не вмерла України ні слава, ні воля", написана відомим українським поетом, етнографом П. Чубинським і композитором М. Вербицьким у 1862–1863 рр.

Військові традиції нашого народу розвинулися і розквітли завдяки діяльності західноукраїнських патріотичних організацій: Січ, Січові Стрільці, Сокіл, Пласт, які виховували молодь у дусі патріотизму, готовності до визвольних змагань.

Найбільшою заслугою стрільцтва стало збройне повстання 1 листопада 1918 р., створення Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР) та її Збройних сил – Галицької Армії (ГА).

Організаційним і керівним органом патріотичного виховання особового складу легіону Українських Січових Стрільців (УСС) та ГА була Пресова Квартира, діяльність якої охоплювала військову, ідеологічну, політичну, виховну та культурну сфери. Її основним завданням була пропаганда знань історії народу та його змагання за волю. Потужним чинником патріотичного виховання стало видання журналів у легіоні УСС "Новініана", "Самоохотник", "Бомба", "Червона Калина" та ін. УГА – "Стрелець", "Козацький голос", "Стрільцький шлях" та ін. Велике значення в справі формування патріотичних почуттів відіграло відродження українських військових нагород, прийняття власної військової присяги. Вихованню патріотизму як стрільців, так і населення, сприяла стрілецька пісня.

В ГА ефективна військово-патріотична робота була налагоджена завдяки діяльності бюро пропаганди в корпусах і бригадах, а також старшин освіти та польових духівників.

Отже, патріотичне виховання в українських збройних формуваннях ґрунтувалось на кращих традиціях українського народу, що забезпечило їх боєздатність, високий морально-бойовий дух.

Падіння царату у 1917 р. викликало підйом національного патріотизму в українців, що привело до створення Української Народної Республіки. 22 січня 1918 р. IV Універсалом Україна проголошена незалежною, вільною, суверенною державою.

Героїчний бій під Крутами 29 січня 1918 р. ствердив, що молодь прагне мати свою незалежну державу. Пам'ять про цю героїчну сторінку нашої історії живить патріотичні почуття сучасної молоді, закликає бути гідними захисниками України.

Маловідомий факт прояву вищої форми патріотизму узимку 1918 р., після деякої затримки під Крутами, російські більшовики захопили українських генералів Яківа Гандзюка та Яківа Сафонова. Колишній царський підполковник М. Муравйов запропонував генералам перейти на бік більшовиків, але отримав рішучу відмову. «Ви помилилися – ми українці», – сказав генерал Я. Гандзюк. Розлючений стійкістю українських командирів М. Муравйов наказав їх розстріляти.

Ідея державності в Україні не була вузьколегіональною або вузькоетнічною. У 1917–1921 рр. під українським стягом воювали відомі офіцери-росіяни С. Дельвіг, Н. Ніконов, Б. Поджіо, О. Галкін, В. Агап'єв та багато інших.

Означений період української державності (1917–1920 рр.) сприяв тому, що український патріотизм вийшов на новий рубіж у своєму розвитку, про що свідчать героїчні дії українських січових стрільців – учасників змагань за державність України [10; 11].

З часу утворення СРСР Україна перебувала у невизначеній ситуації: з одного боку, вона незалежна держава, а з іншого, – частина імперії. Усі, хто цікавилися історією України, спілкувалися українською мовою, вважалися „зрадниками”. Розпалювалась ворожнеча між регіонами України: "східняками" та "західняками". За найвищий прояв патріотизму було оголошено боротьбу з українофільством, яке трактувалося як український буржуазний націоналізм.

Однак в цей складний період український народ постійно породжував патріотичні сили самозахисту та відродження. В період "українізації" О. Шумський, М. Скрипник, М. Грушевський, М. Зеров, М. Хвильовий, митрополит В. Липківський, М. Волобуєв та інші патріоти стали на захист самотності української культури, літератури, мистецтва.

Ідея суверенності Української держави ніколи не вмирала на західноукраїнських землях. У січні 1929 р. у Відні було створено Організацію українських націоналістів (ОУН), метою якої була боротьба за самостійну соборну державу, в якій гарантуються права людини.

Аналіз архівних документів свідчить, що внесок українського народу в перемогу над німецько-фашистськими загарбниками був величезним і неоціненним. Українці становили близько 20 відсотків від усіх регулярних військових формувань колишнього СРСР. З 9284199 нагород, які одержали представники 193 народів колишнього СРСР, на українців припало 1710766 орденів і медалей [12, с. 31].

Для реалізації цих завдань існувала політична префектура ОУН та політвиховники УПА. Головним в патріотичному вихованні вояків було використання усної пропаганди і агітації у формі бесід, короткого інформування, зміст яких розкривав загарбницькі цілі німецького фашизму, роз'яснював глибину небезпеки, яка нависла над Україною, справедливий характер боротьби українського народу, можливість усвідомлення особистої відповідальності за долю Батьківщини, ненависть до німецьких окупантів [13]. Для ведення виховної роботи створювалися відділи політико-виховної роботи: рейдові та територіальні. Вони розробляли програми, плани виховної роботи, готували тези виступів. Активно здійснювався процес пошуку форм виховної роботи, які б уможливили підняти її на якісно новий рівень. Для цих цілей при УПА була створена Українська пресова служба (УПС).

Державотворчий процес надзвичайно гостро поставив питання про розбудову атрибутів державності. Важливою подією на цьому шляху стало створення власних Збройних сил – гаранта захисту державної незалежності, територіальної цілісності та суверенітету країни. Тому цілком логічним стало прийняття Верховною Радою України 24.08.1991 р. разом із Актом проголошення незалежності України Постанови “Про військові формування на Україні”, згідно з якою усі військові формування, дислоковані на території Республіки, підпорядковувались Верховній Раді України, утворювалось Міністерство оборони України. Уряду було доручено розпочати створення ЗСУ, Республіканської гвардії та підрозділу охорони Верховної Ради, Кабінету Міністрів і Національного банку України [14, с. 41].

Колишня система ідеологічної роботи, встановивши ідеологічний диктат в гуманітарній сфері, значно деформувала духовний розвиток військовослужбовців, обмеживши доступ до надбань національної культури. Посилення процесу русифікації загальмувало розвиток національних мов, пригнічувало національну культуру та національну свідомість українців.

Перед керівництвом ЗСУ постали непрості й відповідальні завдання щодо недопущення розколу офіцерського корпусу, зміцнення військової дисципліни, формування національної свідомості та патріотизму у військовослужбовців. За цих умов гасло духовного відродження абсолютно логічно було висунуто на перший план. Суть його полягала у пошуку в глибинах історії та національних традиціях українського народу надійної та стабільної світоглядної опори, яка була вкрай необхідною в умовах перехідного періоду.

Час диктував необхідність підняття пластів народної культури та знаходження в минулому самотніх зародків національного розвитку, фактора прогресу, які через історичні обставини були забуті, втрачені або свідомо знищені [15, с. 605–612].

Радикальні перетворення, що відбулись в світі і в Україні та пов'язані з цим гуманістичні й демократичні зміни в світогляді, ідеології, науці та культурі, об'єктивно потребували формувань та

впроваджені в ЗСУ нової концепції виховання, яка за своєю суттю повинна була бути національною, яка протягом багатьох століть зазнавала змін і трансформацій в українському суспільстві. Тривалий час національною системою виховання відверто нехтували, а останні десятиліття вона взагалі була відкинута і замінена так званою системою комуністичного виховання [6, с. 32].

За таких соціально-політичних умов процес творення законодавчої бази України став визначальним у становленні ВПР в ЗСУ. У 1991 р. урядом України було прийнято багато документів, які визначили необхідність патріотичної спрямованості у вихованні військово-службовців, використання української мови, повернення до національно-історичних традицій.

Постанова Кабінету Міністрів України від 20.11.1991 р. “Про Тимчасове положення про Міністерство оборони України” одним із головних завдань МОУ визначила – організувати морально-психологічне і військово-патріотичне виховання особового складу ЗСУ. Закони України “Про оборону України” та “Про Збройні сили України” визначили, що ЗСУ використовують державну мову, а військово-патріотичне виховання військовослужбовців здійснюється на національно-історичних традиціях народу України. Постанова Верховної Ради України “Про текст Військової присяги” затвердила текст присяги українською мовою.

Отже, прийняті у 1991 р. закони України на перший план у вихованні військовослужбовців поставили потреби формування у військовослужбовців національної свідомості, любові до України, української мови, свого народу, його традицій, культури та історії.

Протягом наступних років відбувалось удосконалення української законодавчої бази, пристосування її до реалій життя. Відповідно до ст. 8 закону України “Про загальний військовий обов’язок і військову службу” від 25.03.1992 р. МОУ залучалось до роботи по контролю за організацією, проведенням і програмно-методичним забезпеченням допризовної підготовки допризовників і призовників до військової служби [16, арк. 357–361].

Важливим чинником становлення ВПР в ЗСУ стало прийняття у лютому 1992 р. Верховною Радою України Постанови “Про порядок введення в дію Основ законодавства України про культуру”, яка визначила правові, соціальні та організаційні засади розвитку культури в Україні. Вона встановила порядок регулювання суспільних відносин щодо створення, поширення, збереження та використання культурних цінностей. Основи законодавства України про культуру визначили основні напрями діяльності органів державного і військового управління у сфері патріотичного виховання: відродження і розвиток культури; забезпечення свободи творчості, вільного розвитку культурно-мистецьких процесів, професійної та самодіяльної творчості; реалізацію прав громадян на доступ до культурних цінностей.

Постанова Кабінету Міністрів України “Про Державну національну програму “Освіта” (“Україна XXI століття”)” визначає зміст військової освіти та засади її реформування – наповнення змісту виховання культурно-історичними надбаннями українського народу. Відповідно одним із стратегічних завдань військового керівництва з реформування змісту військової освіти стало оптимальне поєднання освіти з національною історією, культурою, традиціями [17, с. 10].

Постанова Верховної Ради України “Про Воєнну доктрину України” затверджує одним із основних принципів функціонування ЗСУ здійснення військово-патріотичного виховання допризовної та призовної молоді, особового складу ЗСУ на національно-історичних традиціях.

Отже, в Україні складаються соціально-політичні умови, коли ВПР в ЗСУ принципово відмінна у своїх першоосновах, є процесом історично необхідним. Ядром національно-патріотичного виховання стала українська культура з її народними піснями, танцями, святковими обрядами, звичаями, художніми виробами, іншими творчими проявами національного життя [18], а засобами патріотичного виховання: національні культурні традиції, звичаї, обряди, мова, народна мораль, етика, естетика, родовід, рідна історія, краєзнавство, фольклор, народне мистецтво, народний календар, національна символіка, релігійні виховні традиції, форми і методи української етнопедagogіки [2].

Основною функціональною силою ВПР ЗС України стали установи та підрозділи культури. До установ культури належать будинки офіцерів, музеї, ансамблі пісні і танцю, військові оркестри. До підрозділів – військові клуби, бібліотеки, музеї (кімнати) бойової слави.

У 1992 р. на теренах України діяло 97 військових закладів культури: 3 – окружних будинків офіцерів; 42 – гарнізонних будинків офіцерів; 17 – гарнізонних офіцерських клубів; 5 – будинків культури; 30 – будинків офіцерів і офіцерських клубів іншого рангу [19].

Важливим соціально значущим закладом, що займався питаннями світобачення, ідеології, патріотизму, прищеплення культури взаємовідносин в процесі виховання військовослужбовців, був театр. На теренах України діяло два театри. Драматичний театр ЗС України та Драматичний театр Прикарпатського ВО. Як свідчать джерела, театри значно сприяли своєю творчою роботою всебічному культурному розвитку військовослужбовців, привертав, крім того, увагу цивільного глядача до важливих проблем оборони та сприяв розвитку художньої самодіяльності у військових частинах.

Ансамблі пісні і танцю засобами вокального, музично-хореографічного мистецтва і художнім словом сприяли активному військово-патріотичному, культурному та естетичному вихованню особового складу, відродженню української національної культури, розбудові незалежної держави, пропагували українське національне мистецтво, гідно представляючи національно-культурну і військово-патріотичну тематику в Україні та за її межами.

Військові бібліотеки як бібліотечно-бібліографічні, культурно-просвітницькі заклади, науково-допоміжні підрозділи військових частин сприяли вихованню, навчанню, формуванню наукового світогляду, підвищенню культурного та загальноосвітнього рівня усіх категорій військовослужбовців, членів їх сімей, працівників ЗСУ.

Позитивним досвідом ВПР стала трансляція 14.11.1993 р. на першому каналі українського телебачення фільму “Укрбат”, підготовленого співробітниками ЗМІ СПУ МОУ А. Кулішем та М. Ганцяком за матеріалами, відзнятими у м. Сараєво, про миротворчу місію військовослужбовців ЗСУ [20, арк. 130].

Сприяли вихованню у військовослужбовців почуття любові до України, її народу, культури, традицій і святинь, духовної та психологічної готовності захищати Батьківщину була покликана гуманітарна підготовка з особовим складом, введена у війська 13.12.1992 р. Директивою МО України № Д-37. Вона визначалась як один із головних предметів навчання військовослужбовців ЗСУ, включала вивчення ідейно-теоретичних основ державної незалежності України, історії її Збройних сил та бойових традицій, військового права, основ військової педагогіки, психології, етики та інших гуманітарних дисциплін.

25.02.1994 р. в ЗС України розпочалось проведення Всеармійського огляду-конкурсу центрів культури просвіти та дозвілля, колективів художньої самодіяльності, клубів та народознавчих світлиць, внаслідок чого у військових частинах створювались постійно діючі колективи художньої самодіяльності та умови для підготовки репертуару.

Університети українознавства організували заняття на чотирьох факультетах: “Історія України”, “Історія українського війська”, “Історія української культури”, “Історія української мови та літератури”, що сприяло формуванню у особового складу ЗСУ патріотизму, вихованню свідомої громадянської позиції, правової культури та високих морально-етичних якостей.

Одним із чинників покращання ВПР стало започаткування у 1994 р. фестивалю військово-патріотичної та маршової пісні “Червона калина”. У 1994–1995 рр. організовано проведення фестивалю “Херсонеські ігри”, учасником якого у 1994 р. був творчий колектив Драматичного театру ЗСУ із 17 артистів. У 1995 р. в Києві у Національному центрі культури і мистецтва пройшов перший фестиваль військової патріотичної пісні “Червона калина”, відкрилися і заграли усіма барвами таланти ЗСУ. Разом із самодіяльними митцями у ньому взяли участь професійні композитори. Для участі в огляді-конкурсі з’їхались самодіяльні артисти з шести гарнізонів. Вперше прозвучали нові пісні: “Офіцери України”, “Твої сини – захисники” молодого військового диригента М. Орача; “Одцвіте сонях за селом” співачки Т. Оленевої. Виступили вокальний квінтет Харківського військового університету, вокальний квартет “Миколаїв”, вокальний ансамбль Сімферопольського гарнізону, хор військового ліцею імені Героїв Крут. У заключному концерті свою виконавську майстерність продемонстрували професійні військові колективи: АПТ ЗСУ, Показовий оркестр ЗСУ, оркестр Почесної варті МОУ, група “Нічний патруль” з Прикарпатського ВО [21]. Почалась відроджуватися українська військово-патріотична тематика в музиці та народній хореографії. Завдяки

наполегливій роботі таких діячів мистецтв, як керівник АПТ ЗСУ, Заслужений діяч мистецтв України В. Зібров (з 1994 до 1997 рр.), композитор, Народний артист України І. Карабиця, співаки – Народний артист України В. Куріна, К. Огнев, К. Силантьєв, В. Зарков, С. Грищенко, А. Маняченко, Заслужений артист України і Росії Ю. Чубарєв.

У 1995 р. МОУ спільно з Міністерством України у справах молоді та спорту організувало проведення агітаційно-пропагандистського рейсу культурно-освітнього центру “Молодь України” по військових частинах ВМС України, а з Міністерством освіти – зльоту юних моряків і річковиків. Вказані заходи сприяли військово-патріотичному вихованню молоді та розвитку культурно-шефських зв’язків.

Значну допомогу в організації ВПР в ЗСУ надавали Всеукраїнське товариство “Просвіта” ім. Т. Шевченка, Товариство “Знання” України, громадські організації національно-патріотичного спрямування. Наприклад, тільки завдяки допомозі такої громадської організації, як Львівське товариство “Просвіта”, яке неодноразово дарувало бібліотекам військових частин Львівського гарнізону твори Т. Шевченка, П. Загребельного, Л. Костенко, в бібліотеках військових частин відбувалось поповнення книжкового фонду.

Завдяки спільним зусиллям державного й військового керівництва у 2000 р. була започаткована ліга КВК (клуб веселих і кмітливих) “Зірки на пагонах”. Зокрема, МОУ фінансувало команди КВК Харківського військового університету та Одеського інституту Сухопутних військ. Представництво армійських команд КВК ліги щороку зростало. До складу КВК в 2001 р. увійшли команди Військового гуманітарного інституту Національної академії оборони України та Військ Протиповітряної оборони [22].

Позитивний досвід роботи жіночих рад спонукав органи військового управління у 2003 р. заснувати ще один орган громадської самодіяльності – збори офіцерів як постійно діючий громадський орган офіцерського складу, на який керівництво Збройних сил покладало великі сподівання у збереженні військових традицій, впровадженні в життя Кодексу честі офіцера ЗСУ, підвищенні культурного та освітнього рівня офіцерів, організації відпочинку та дозвілля офіцерського складу і членів їхніх сімей.

У 2005 р. військове керівництво повертається до широкомасштабних масових форм проведення ВПР. Протягом 2005 р. МОУ та ГШ ЗСУ були реалізовані такі проекти, як:

– спільний пілотний проект Міністерства оборони та територіальної громади міста Українка Обухівського району Київської області з питань військово-патріотичного виховання допризовної молоді “Захист України – справа загальна”, в рамках якого було проведено 24 різноманітних культурно-мистецьких та військово-патріотичних заходів;

– Всеукраїнський конкурс дитячого малюнка “Як я захищатиму Батьківщину”, організований і проведений спільно з Міністерством культури і туризму України та Міністерством освіти та науки України, в якому взяли участь понад 32 тисячі дітей в усіх областях України. Переможців конкурсу урочисто зустрічали у Києві, у ЦБО ЗСУ, де 211 дітей було нагороджено подяками та цінними подарунками.

Систему патріотичного виховання в ЗСУ можна визначити як сукупність закономірно побудованих, динамічно пов’язаних компонентів: мети, завдань, змісту, засобів української етнопедагогіки, умов їх реалізації та взаємодії суб’єктів, які формують патріотизм у душі природно-історичного розвитку української нації на кожному етапі цілеспрямованого, планомірного військово-педагогічного процесу.

Використання військової музики як діючого компонента художнього оформлення військових ритуалів, яка у виконанні військових духових оркестрів надає військовому ритуалу саме ту форму, через яку яскраво виражається його суть. Вона вносить в ритуали особливу урочистість, створює настрій, надихає та згуртовує військовослужбовців.

Соціальна напруженість і погіршення екології вимагають підготовки особистості до умов існування, що динамічно змінюється. Це призводить до зміни функцій освітніх установ, де на перше місце виходить підготовка випускників до складних, часто несприятливих життєвих ситуацій, розвиток у них здатності протистояти несприятливим чинникам, що руйнують здоров’я. У

зв'язку з цим особливого значення набуває формування особистісних установок, розумного відношення до свого організму, до здоров'я як однієї з вищих цінностей, що забезпечують самореалізацію, самоактуалізацію людини в суспільній і особистісних сферах.

Отже, можна зробити такі висновки.

Національний ґрунт сьогодні визначає сутність патріотичного виховання воїна. Сутність формування патріотизму особистості полягає у рівні патріотичного виховання, що є основним показником його готовності до діяльності в різних сферах військової служби, яка включає спрямованість на цю діяльність (потреби, мотиви, інтереси, ціннісні орієнтації), самосвідомість (здатність особистості до самоконтролю, самовдосконалення і самовизначення), професійну придатність (наявність спеціальних знань, навичок, умінь) та комплекс індивідуально-психологічних особливостей і якостей, які забезпечують високу результативність діяльності.

Патріотичне виховання військовослужбовця ЗСУ виступає як організований, планомірний і цілеспрямований процес передачі особистості воїна національних цінностей і норм культури, спрямований на формування у нього національно-громадянської самосвідомості, патріотичних переконань і поведінки, усвідомлення своїх вчинків і дії на благо народу і держави, готовності до захисту Вітчизни.

Патріотизм виступає у вигляді патріотичних якостей, у кожній з яких поєднується пізнавальний, емоційний, вольовий, поведінковий компонент: патріотична самосвідомість, почуття патріотичного обов'язку і відповідальності, патріотична мужність, прихильність до національних та загальнолюдських цінностей, почуття національної гідності та гордості.

Зміст патріотичного виховання майбутнього офіцера розкривається через вивчення національної історії, культури, народних традицій, звичаїв, обрядів, формування у курсантів ВВНЗ спроможності давати власну оцінку історичним подіям і фактам минулого і сучасного, забезпечення якнайповнішого задоволення національно-культурних інтересів, досягнення високих результатів у навчально-виховному процесі.

На основі теоретичного та історичного аналізу проблеми зроблено висновок про те, що процес формування патріотизму має поетапний характер. На першому етапі формується природна любов до свого народу як до себе, своєї родини, любов до рідного слова, до рідної природи. На другому – усвідомлення особистістю свого обов'язку, відповідальності перед народом. В подальшому – патріотизм, де почуття любові до усього рідного, дорогого, близького переплітається з усвідомленням особистістю патріотичного обов'язку.

1. Указ Президента України від 04.09.1998 р. № 981/98 “Про Концепцію виховної роботи у Збройних силах та інших військових формуваннях України” // Армія України. – 1998. – 24 вересня. 2. Красильник Ю.С. Патріотичне виховання військовослужбовців Збройних сил України засобами української етнопедагогіки: Автореф. дис. ...канд. пед. наук: 13.00.04 / Київ. ін-т. вищ. освіти АПН України. – К., 2002. – 19 с. 3. Темко Г. “Головні напрями культурно-виховної роботи у Збройних силах України” // Народна армія. – 1996. – 18 травня. 4. Афонін Е. Становлення Збройних сил України: соціальні та соціально-психологічні проблеми / НАН України. Ін-т соціології // Відп. ред. Л.В. Сохань, Л.Ф. Бурлачук. – К.: Інтеграфік, 1994. – 304 с. 5. Темко Г.Д. Виховна робота в Збройних силах України: історія і сучасність: Монографія. – К.: Варта, 1996. – 146 с. 6. Темко Г.Д. Основи формування системи виховання воїна в Україні у період утвердження державності (світоглядно-філософський аналіз): Монографія. – К.: Варта, 1997. – 288 с. 7. Маслов В. Теорія та практика культурологічного виховання: Навч.-метод. посібник. – К.: КВГІ, 1995. – 156 с. 8. Яблонська Г. Концепція національно-патріотичного виховання у Збройних силах України: Матеріали наук.-практ. конф. “Українській армії – державну мову і національні традиції”. – К., 1997. – С. 32–35. 9. Трусов Є.В., Красильник Ю.С. Теоретичні засади військово-патріотичного виховання військовослужбовців контрактної служби: Навч. посібник. – К.: НАОУ, 2006. 10. Даценко О. Військово-патріотичне виховання в українських збройних формуваннях в умовах боротьби за українську державність (березень 1917 – листопад 1920 рр.): Автореф. ... канд. іст. наук. – К., 2002. – 193 с. 11. Науменко А.О. Національно-патріотичне виховання в Армії Української

Народної Республіки періоду Директорії: Автореф. ... канд. іст. наук: 20.02.22 / Національна академія оборони України. – К., 2004. – 20 с. 12. Муковський І. Внесок українського народу в Перемогу // Військо України. – 1996. – № 3–4. – С. 30–31. 13. Літопис УПА: У 2-х т. – Торонто–Львів, 1992–1993. 14. Постанова Верховної Ради України від 24.08.1991 р. “Про військові формування на Україні” // В.І. Кириленко, М.І. Карпенко, Ю.А. Поніматченко. 15. Бойко О.Д. Історія України: Посібник. – К.: «Академвидав», 2004. – 656 с. 16. Закон України від 25.03.1992 року № 2232-ХІІ “Про загальний військовий обов’язок і військову службу” / ГДА МОУ. Фонд 3697 (Управління справами Міністерства оборони України (військова частина А 0132); з 03.12.1997 року – Адміністрація Міністерства оборони України). Опис 31035. Спр.3. – Закони України, інв. 4. (1.1). 17. Прокоф’єв Ю. Стан і перспективи освіти майбутніх офіцерів українського війська на сучасному етапі // Розбудова держави. – 1993. – №7. – С. 9–11. 18. Проценко О. Виховна робота у війську – складова системи виховання української нації / Військо України. – 1998. – № 1–2. – С. 4–7. 19. Директива Начальника Генерального штабу Збройних сил України від 01.04.1994 р. № 115/1/2585 “Про проведення організаційних заходів”. – К.: МО України, 1994. 20. Наказ начальника управління Соціально-психологічної служби Міністерства оборони України від 15.11.1993 р. № 51 “Про заохочення авторської групи телефільму “Укрбат” / ГДА МОУ. Спр.2. – Накази начальника СПС ЗСУ – начальника СПУ МОУ з № 1–61. 21. Шульга М. А ми тую “Червону калину” підіймемо // Військо України. – 1995. – № 1–2. – С. 44. 22. Горішняк В. Фесрверк армійського гумору // Військо України. – 2001. – № 5–6. – С. 48.

УДК 355.48: 37(477)»1991/2008

Г.О. Гозуватенко

Львівський інститут Сухопутних військ
Національного університету “Львівська політехніка”

ОСОБЛИВОСТІ МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬК (СИЛ) В УМОВАХ РЕОРГАНІЗАЦІЇ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

© Гозуватенко Г.О., 2008

Проаналізовано розкриття головних чинників, що впливають на морально-психологічне забезпечення військ (сил) в умовах реорганізації Збройних сил України.

Opening the main factors, what influences on moral and psychology consisting of military men in period of reorganization of Ukrainian army.

Зарубіжний і вітчизняний воєнний досвід свідчить про те, що закони збройної боротьби на сучасному етапі розвитку військової справи, як це завжди було в історії війн і воєнних конфліктів, насамперед залежать від ходу і результатів бойової підготовки, від боєздатності та кількості військ (сил), рівня підготовки командирів, бойової майстерності особового складу, від наявності та можливостей бойової техніки і зброї, запасів і ресурсів, від морально-політичного, психологічного стану, дисциплінованості особового складу. Недооцінка будь-якого з цих чинників може призвести до поразки Збройних сил у сучасній війні (збройному конфлікті). Це вимагає здійснення разом з оперативним (бойовим), технічним, тиловим і медичним забезпеченням такого виду забезпечення підготовки та застосування військ (сил) як морально-психологічне, яке є істотним чинником підтримання боєздатності військ, обов’язковою умовою успішного виконання бойових завдань і перемоги у сучасній війні. Проте, на жаль, у вітчизняній воєнно-історичній науці цьому питанню приділяється дуже мало уваги. В Україні фактично відсутні наукові дослідження з цієї проблематики. Тому автор статті поставив за мету деякою мірою заповнити цю прогалину.